

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ХОЛОДНЮК СЕРГІЙ ЗЕНОВІЙОВИЧ

УДК 340.12/.15(477):171.022.1](043.3)

**ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІДОБРАЖЕННЯ
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЦІННОСТІ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ
ПРАВОРозУМІННІ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і
правових учень

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
ШЕВЧЕНКО Анатолій Євгенійович,
Університет державної фіскальної служби України, завідувач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
Головко Олександр Миколайович,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна,
професор кафедри державно-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент
Дурнов Євген Сергійович
Національна академія внутрішніх справ України,
доцент кафедри історії держави і права.

Захист відбудеться 30 серпня 2018 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.02 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 30 липня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є.Ю. Подорожній

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах поступового впровадження європейської правової культури, подальшого вдосконалення вітчизняної правової системи, особливої ваги набуває дослідження аксіологічних характеристик людини. Багатовікова історія доводить, що розуміння людини як соціально-правової цінності було змінним і відображало об'єктивні реалії того чи іншого періоду або епохи. У сучасному світі людина, будучи біосоціальною і правовою істотою, унікальною основою історично мінливих державно-правових, цивілізаційних та інших утворень і структур, виразником індивідуальних, колективно-групових, суспільних потреб та інтересів, потребує переосмислення й інтерпретації себе як ціннісного феномену.

Вказаним процесам мають сприяти сучасні тенденції до полілогу різних розумінь права, пошуку найбільш оптимальних шляхів гуманізації сутності права, активізації «людиноцентричних» юридичних наукових досліджень.

Пізнання соціально-правової цінності людини має не лише теоретичне, але й практичне значення, так як спрямоване на екстраполяцію теоретичних узагальнень та абстракцій до нормативно-правової сфери, розробку пропозицій щодо вдосконалення чинного вітчизняного законодавства.

Варто зауважити, що різні аспекти відображення соціально-правової цінності людини в сучасному праві розумінні були предметом досліджень у науковій літературі. Використані їх результати, що становлять теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження, містять праці таких правознавців, як В. Брюггера, В. Бігуна, С. Білозерської, О. Блажівської, М. Бурдіна, О. Васяновича, О. Данильяна, С. Гусарева, О. Грищука, О. Головка, О. Зайчука, І. Жаровської, М. Козюбри, Г. Кельзена, М. Кельмана, А. Козловського, А. Колодія, О. Костенко, О. Львова, С. Максимова, О. Петришина, Н. Оніщенко, А. Пуховської, Р. Рабіновича, С. Старосюк, І. Тимуша, О. Тихомирова, Л. Удовика, А. Шевченко, Ю. Шемшученка.

Однак, питання історико-теоретичних засад відображення соціально-правової цінності людини в сучасному праві розумінні не виступали предметом окремого комплексного дисертаційного дослідження. Отже, існує істотна прогалина щодо наукового пізнання вказаної проблеми, на заповнення якої спрямоване дане дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п. 8.11 Додатку 8 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років,

затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 року № 275, а також переліку тем науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Харківського національного університету внутрішніх справ, зареєстрованих в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації на 2014-2018 рр. (№ ДР 0113U008192).

Метою дослідження є створення науково обґрунтованих концептуальних положень, що розкривають різноманітні аспекти соціально-правової цінності людини в контексті сучасного праворозуміння та набутої українським народом історико-правової спадщини. Зазначена мета зумовила постановку низки дослідницьких завдань:

- виявити масив історико-правової, теоретико-правової, філософсько-правової літератури, яка відображає стан наукового опанування проблематики дослідження з метою відстеження еволюції науково-доктринальних підходів щодо соціально-правової цінності людини;

- сформувати науково-концептуальне підґрунтя та методологічну базу дослідження, спираючись, насамперед, на інноваційні підходи у царині праворозуміння;

- з'ясувати історико-правову картину щодо соціально-правової цінності людини в XI – першій половині XIV ст.;

- виявити особливості розуміння категорії «соціально-правова цінність людини» у другій половині XIV – середині XVII ст.;

- осмислити та розширити межі уявлень про зміст поняття «соціально-правова цінність людини» у вітчизняній правовій думці другої половині XVII – XVIII ст.

- на підставі концептуальних положень природно-правової концепції праворозуміння розкрити зміст соціально-правової цінності людини;

- в межах нормативного й соціологічного типів праворозуміння охарактеризувати зміст поняття «соціально-правова цінність людини»;

- здійснити наукову інтерпретацію поняття «соціально-правова цінність людини» в контексті існування інтегративного типу праворозуміння, як складної системи знань що передбачає необхідність врахування теоретичних напрацювань природно-правового, нормативного й соціологічного типів праворозуміння;

- виявити зміст соціально-правової цінності людини в межах інтегративного праворозуміння з урахуванням свідомо-вольових і дієвих компонентів, що характеризують людину як активного та рівноправного учасника суспільних відносин;

- визначити основні напрями удосконалення чинного законодавства України та практики його застосування на засадах інтерпретації поняття

«соціально-правова цінність людини» як абсолютної мети сучасного суспільного розвитку.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у результаті процесів усвідомлення, інтерпретації, формального закріплення, реалізації соціально-правової цінності людини.

Предметом дослідження є історико-теоретичні засади відображення соціально-правової цінності людини в сучасному праворозумінні.

Методи дослідження. Методологічною детермінантою дослідження утворює система філософських, загальнонаукових і спеціальнонаукових методів та принципів пізнання (методологічного плюралізму, кумулятивності наукових знань, органічної єдності теорії та практики), які в комплексі застосовувалися для досягнення його мети.

Фундаментом дослідження, на якому ґрунтується аналіз широкого діапазону питань, які стосуються соціально-правової цінності людини, став загальнонауковий діалектичний метод, який об'єктивно детермінує змістовні й сутнісні характеристики досліджуваного у роботі феномену.

Застосування інструментарію філософії екзистенціалізму і персоналізму сприяло аналізу неупереджених історико-правових оцінок, котрі дозволили відновити історико-правову картину щодо соціально-правової цінності людини в XI – першій половині XIV ст., виявити особливості розуміння категорії «соціально-правова цінність людини» у другій половині XIV – середині XVII ст., розширити межі уявлень про зміст поняття «соціально-правова цінність людини» у вітчизняній правовій думці другої половині XVII – XVIII ст. (підрозділи 2.1-2.3).

Осмислення основних понять і категорій дослідження відбулося за допомогою техніко-юридичного, логікосемантичного та формально-логічного методів (підрозділи 1.1 та 1.2).

За допомогою аксіологічного методу розкривається зміст таких категорій як «цінності» та «правові цінності» (підрозділ 1.2 й розділи 2 і 3).

Використання методу аналізу та синтезу сприяло тому, що з'ясування суті соціально-правової цінності людини відбувається через усвідомлення нею важливості природно-правових цінностей і необхідності їх відображення в праві позитивному (підрозділи 3.1, 3.2). Зокрема, використовуючи метод синтезу, вдалося наголосити на необхідності врахування зусиль наукової думки щодо інтеграції ціннісних аспектів праворозуміння, які обумовлені різними формами буття права (підрозділ 3.3).

Системно-структурний метод дозволив виявити та з'ясувати сутність соціально-правової цінності людини, яка властива для того чи іншого типу праворозуміння (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Завдяки категоріям діалектики (зміст і форма, причина і наслідок, загальне та особливе) охарактеризовано зміст соціально-правової цінності людини в природно-правовому типі праворозуміння (підрозділ 3.1), розкрито нормативістські та соціологічні аспекти сутності соціально-правової цінності людини (підрозділ 3.2)

Використання прийомів юридичної антропології дало змогу врахувати сутнісні характеристики людини (розділи 1 – 3).

За допомогою методу юридичної герменевтики наведено інтерпретацію соціально-правової цінності людини в контексті інтегративного типу праворозуміння (підрозділ 3.3).

Нормативно-догматичний метод використано для визначення основних напрямів удосконалення чинного законодавства України та практики його застосування на засадах інтерпретації поняття «соціально-правова цінність людини» як абсолютної мети сучасного суспільного розвитку.

Нормативну та емпіричну основу дослідження складають Конституція України, національні закони і підзаконні нормативно-правові акти, законодавчі та підзаконні акти, які закріплюють, розвивають та конкретизують соціально-правову цінність людини, довідкові видання і ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим у вітчизняній фундаментальній юридичній науці комплексним й системним дослідженням історико-правових та теоретико-правових засад відображення соціально-правової цінності людини.

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку нових положень, висновків і пропозицій, що мають важливе філософське, історико-правове, теоретичне, прикладне значення і характеризуються науковою новизною, зокрема:

уперше:

- доведено, що особливості усвідомлення соціально-правової цінності людини на теренах сучасної України в XI – XVIII ст. відрізнялися *дискретністю* й позначалися *гетерогенними* між собою періодами XI – першої половини XIV ст., другої половини XIV – першої половини XVII ст. і другої половини XVII – XVIII ст.

- простежено еволюцію соціально-правової цінності людини в межах природно-правового типу праворозуміння й обґрунтовано положення про необхідність визначення ролі людини: - щодо теологічної теорії природного права як пасивного виконавця чужої волі; - щодо об'єктивістського різновиду теорії природного права як активного, творчого суб'єкта; - щодо сучасної теорії природного права як суб'єкта,

який усвідомлює необхідність розуміння права з мінливим динамічним змістом;

- всебічно показано, що соціально-правова цінність людини в межах нормативістського та соціологічного типів праворозуміння полягає в тому, що людина, будучи суб'єктом, який формує право у процесі своєї життєдіяльності має спрямовувати свої зусилля на створення людиноорієнтованого позитивного права;

- обґрунтовано висновок про те, що соціально-правова цінність людини в інтегративному праворозумінні виявляється через розширення нею меж своєї поведінки, надання їй більш гнучких форм виявлення, при цьому не обмежуючись лише слідуванням букві закону або функціонуванням та базуванням на засадах природного права. Така поведінка включає в себе складний інтелектуально-вольовий процес пошуку права, що є можливим лише у процесі правової комунікації;

удосконалено:

- наукове твердження про те, що юридична інтерпретація категорії «соціально-правова цінність людини» на теренах України в XI – XVIII ст. відображалася через призму понять «потрібність», «пріоритетність», «призначення», «значущість», «самозначущість», «корисність»;

- існуючі у вітчизняній теоретико-правовій літературі напрацювання щодо розуміння сутності загальних принципів права як необхідної умови якісного процесу функціонування правової системи суспільства, що є показником високого рівня правової культури як нормотворчих суб'єктів, так і осіб, діяльність яких пов'язана з процесом застосування норм права;

- ключові філософсько-правові підходи щодо необхідності усвідомлення людини як мети суспільного розвитку, що є необхідною умовою якісного наповнення юридичного позитивізму і сприйняття його важливим складовим елементом пізнання права;

набули подальшого розвитку:

- існуючі в історико-правовій думці твердження про те, що на теренах України в період з XI по XVIII ст. уявлення, розуміння й осмислення соціально-правової цінності людини виявилось у закріпленні правового статусу різних груп населення;

- висновки щодо необхідності узагальнення одержаних результатів наукових досліджень існуючих концепцій праворозуміння з метою пошуку основ формування єдиної інтегративної теорії права, яка б відображала потреби й інтереси людини;

- положення щодо необхідності усвідомлення не лише специфіки існування домінуючого типу праворозуміння щодо тих чи інших правових сімей, а й про нагальну потребу використання інтегративної концепції праворозуміння, яка б обслуговувала потреби людства в

цілому і створювала належні умови для самозбереження й розвитку сучасної цивілізації.

Практичне значення результатів дослідження виявляється в тому, що узагальнені в дисертації положення, а також запропоновані висновки, твердження, умовиводи, розвивають, поглиблюють та удосконалюють наукові знання про соціально-правову цінність людини.

Крім того, сформульовані висновки і пропозиції можуть бути застосовані у:

- науково-дослідній сфері як науково-методологічна, теоретична й джерельна база для подальших фундаментальних наукових досліджень у царині юридичної аксіології, в т.ч. а також подальших наукових розробок компаративістсько-правової спрямованості щодо змісту соціально-правової цінності людини в умовах розвитку сучасних держав;

- нормотворчій діяльності – як довідково-бібліографічний матеріал, який може бути використаний під час розроблення відповідної нормативно-правової бази, яка спрямована на захист та гарантування прав та свобод людини, у т.ч. в частині закріплення значущості соціально-правової цінності людини в Україні;

- навчальному процесі – в ході викладання курсів з «Теорії держави і права» та «Проблем теорії держави і права», «Історії учень про державу і права», «Філософії права», «Порівняльного правознавства» тощо.

Апробація результатів дисертації. Окремі положення дисертаційного дослідження були оприлюднені на круглих столах, міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Національна ідея та правосвідомість в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (Вінниця, 2016); «Правова цінність людини у філософсько-правовій інтерпретації. Сучасні тенденції розвитку національного законодавства з нагоди 15-ти річчя юридичного факультету» (м. Київ, 2016); «Гуманізація права як нагальна вимога сьогодення: Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (м. Запоріжжя, 2016); «Державо- та правотворчі традиції українського народу» (до 150-річчя М. Грушевського) (Вінниця, 2017); «Всеукраїнські правові наукові читання» (Ірпінь, 2017); «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (м. Дніпро, 2017).

Публікації. За темою дисертації автором опубліковано п'ять статей у фахових виданнях з юридичних наук, у тому числі дві статті в міжнародних виданнях, а також шість тез доповідей і наукових повідомлень на конференціях, в яких висвітлено основні положення проведеного дисертаційного дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Повнота, змістовна й концептуальна завершеність роботи обумовлена логікою мети та задач

дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури.

Повний обсяг роботи становить 198 сторінок, у тому числі 20 сторінок – список використаних джерел і літератури, що включає 196 найменувань. Основний текст роботи складається із 176 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми дослідження, проаналізовано сучасний стан її наукової розробки, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й задачі, об'єкт і предмет дослідження; схарактеризовано методологічну основу роботи; розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення; наведено дані щодо публікації основних результатів дослідження, його структури та обсягу.

Розділ I «Історіографічні та методологічні засади дослідження соціально-правової цінності людини», який складається з двох підрозділів, присвячено висвітленню історіографічних та методологічних аспектів досліджуваної проблеми.

У *підрозділі 1.1 «Огляд наукової літератури з проблеми дослідження»* охарактеризовано широкий спектр філософської, історико-правової та теоретико-правової літератури, який дозволяє зробити висновок, про те що вивчення соціально-правової цінності людини бере свій початок з періоду XI – XVIII ст.

Наукові праці Г. Попадинця, О. Мельника, С. Возняка, Н. Бордун-Комар, М. Жовтобрюх, хоч здебільшого присвячені впливу релігійно-філософських і світських текстів княжої доби на становлення християнського гуманізму, але, все ж таки, вказують на те, що за часів княжої доби існували рівність перед законом особисто вільних груп населення, гідний соціально-правовий статус жінки, захист честі та гідності підданих руських князів, що з позицій сучасного праворозуміння може розглядатися як правові цінності, що мають неперехідне значення для людини. Далі в роботі звертається увага на те, що упродовж останніх десятиліть в українській юридичній науці з'явилися наукові праці (І. Бойка, Г. Журбелок, В. Литвинова, С. Кудіна, І. Майданюк, Х. Майкут, А. Медвідь, Д. Любченко, І. Луцького, Ю. Сугрובה, Т. Матвеевої), котрі присвячені впливу світоглядно-гуманістичних ідей епохи європейського Відродження на позитивне право, що діяло на теренах сучасної України протягом XVII – XVIII ст. Внаслідок цього у Києво-Могилянській академії, Переяславському, Чернігівському, Харківському колегіумах формується

філософський напрям, який обґрунтовує соціально-правову цінність людини з позицій європейських гуманістичних ідей.

Торкаючись питання щодо сучасного осмислення соціально-правової цінності людини в Україні й у світі слід зазначити про те, що вказана проблематика в різних аспектах опановується у працях С. Алексеева, С. Гусарева, О. Зайчука, М. Козюбри, А. Колодія, О. Костенка, О. Мучника, П. Оля, Н. Оніщенко, П. Рабиновича, О. Тихомирова, А. Шевченка. Поряд із цим універсального (загальновизнаного) розуміння поняття «соціально-правова цінність людини» в юридичній науці до сих пір не представлено, що дає підстави для подальшого визначення й осмислення вказаної наукової проблеми, рівно як і для напрямів її розв'язання.

У підрозділі 1.2 «Методологія дослідження соціально-правової цінності людини» зазначено, що основними науковими методами, які дозволили реалізувати дисертанту сформульовану в дисертації мету і вирішити поставленні завдання є системне поєднання історичного, герменевтичного, компаративного, типологічного, структурного й інших способів наукового пізнання.

Поряд із цим у роботі визначено чинники, що вплинули на формування особливостей методології дослідження.

Підкреслено, що наповнити дослідження світоглядним, філософським контентом, напрацювати ідеологеми, на яких базуються висновки роботи, репрезентувати (на основі вивчення пам'яток та історичних джерел права, де в тому чи іншому ракурсі визначалися аксіологічні аспекти, що впливали на формування правового становища людини) нову парадигму розуміння людини як соціально-правової цінності допомогли базові принципи: об'єктивність; генетична єдність предмета й методу дослідження; спільність історичного й логічного.

Вказано, що синергетичний підхід було використано під час виявлення суперечок та метаморфоз розвитку суспільно-політичного життя, що детермінували вироблення правових тих чи інших канонів й постулатів, на яких формувалися зміст соціально-правової цінності людини в природно-правовому типі праворозуміння, нормативістські та соціологічні аспекти сутності соціально-правової цінності людини, відбувалася інтерпретація соціально-правової цінності людини в контексті інтегративного типу праворозуміння.

Окремо слід зауважити, що прийоми формальної та діалектичної логіки (єдність протилежностей, індукція та дедукція, сходження від конкретного до абстрактного та від абстрактного до конкретного) теж становлять загальнонауковий рівень методології цього дослідження. Водночас, наведені вище загальнонаукові прийоми застосовувались у формі комбінації та поєднання.

Розділ II «Формування усвідомлення соціально-правової цінності людини в Україні в XI – XVIII ст.», який складається з трьох підрозділів, досліджено в історичному ракурсі теоретичні підвалини формування усвідомлення соціально-правової цінності людини в Україні в XI – XVIII ст.

У підрозділі 2.1 «Уявлення про соціально-правову цінність людини в XI – першій половині XIV ст.» вказується про те, що поняття «цінність людини» в XI – першій половині XIV ст. базувалося на теоцентризмі з яскраво вираженими антропологічними та аксіологічними елементами. Воно включало такі характерні риси:

домінував постулат «внутрішньої людини»;

найголовнішою цінністю людини визнавалася духовність;

людина цінується за її творчість, самодіяльність, самостійність, наполегливість, працелюбство, самодостатність, відповідальність, наявність честі й гідності, сміливість, патріотизм;

людська особистість бачиться унікальною, вільною й рівною.

Окремо наголошується про те, що суспільство Київської Русі, на відміну від класичних феодальних суспільств країн Західної Європи, не було суворо ієрархізовано, а соціальні верстви не були замкнені. Відтак, юридично оформлених станово-корпоративних привілеїв не існувало. Тому наповнення змісту поняття «соціально-правова цінність людини» стосовно історичного періоду XI – першої половині XIV ст. доречно розглядати з точки зору «потрібності» тієї чи іншої соціальної верстви вільного населення, у рамках якої особа («будь-хто», «кожний») забезпечувала «інтереси Русі». Крім того, воно відображалось у тих нормах писаних джерел права, звичаєвому праві Київської Русі, які закріплювали той чи інший вид правового статусу особи, що, у свою чергу, впливало на ступінь можливості людини виявити або реалізувати себе, зробити певний вибір тощо. Причому варто акцентувати увагу не лише на загальному правовому статусі, але й, враховуючи строкатість суспільства – на правах і обов'язках різних соціальних груп населення.

Повага до прав власника, і відповідно зміст уявлень про соціально-правову цінність людини, яскраво відображається в давньому правовому звичаї, за яким, якщо майно з корабля, який зазнав аварії і його прибило до берега, знайшла особа, то вона мала його зберігати до появи власника. У той самий час, у країнах Західної Європи таке майно привласнювала особа, що була власником місцевості, куди море викинуло корабель.

Варто наголосити й на тому, що в давньоукраїнському суспільстві особливо цінувалися честь і гідність особи. Саме тому посягання на них каралося більшим розміром штрафу, ніж, навіть, спричинення тілесних ушкоджень.

Можна констатувати, що зміст різних видів правового статусу особи, закріплених у нормах правових пам'яток XI – першої половини XIV ст., розкривається через ряд сутнісних характеристик, які вміщували зміст уявлення про соціально-правову цінність людини:

- рівність особисто вільних груп населення;
- надання вільній особі широких особистих і майнових прав;
- цінність людського життя, честі, гідності, свободи;
- високий соціальний і правовий статус жінки. Все це, на нашу думку, було результатом як потужного впливу давньоукраїнських правових звичаїв, так і християнської релігії.

У підрозділі 2.2 «Розуміння соціально-правової цінності людини у другій половині XIV – середині XVII ст.» вказується про те, що суттєві характеристики розуміння цінності людини в другій половині XIV – першій половині XVII ст., відображене в працях таких мислителів як Г. Саноцький, Ю. Дрогобич, П. Кросненський, Лукаш із Нового Міста, С. Оріховський-Роксолан, Й. Верещинський, С. Кленович, Ш. Шимонович, С. Пекалід, І. Домбровський, Л.З. Тустановський, С. Зизаній, Д. Наливайко, М. Смотрицький, К. Транквіліон-Ставровецький, Х. Євлевич, Й. Борецький, К. Сакович, І. Вишенський та інших.

Акцентовано увагу на тому, що розуміння цінності людини порівняно з уявленнями про цінність людини в попередню добу еволюціонувало в бік домінування антропоцентризму з аксіологічними елементами.

Ідейну основу розповсюдження антропоцентричних поглядів в Україні в ренесансно-гуманістичному варіанті в зазначений період становили західноєвропейська та візантійська традиції; істотний вплив справила правова література періоду XI – першої половини XIV ст. Зокрема, з цього періоду правова думка звертала увагу на проблеми людини, її самопізнання, на вивченні її сутності й сенсу життя, проблеми свободи вибору, індивідуально-особистого в людині.

Виявлено той факт, що на перехід від перших уявлень про соціально-правову цінність людини в XI – першій половині XIV ст. до її розуміння у другій половині XIV – першій половині XV ст. справили вплив як ідеї Ренесансу, частково відображені в нормативно-правових актах XV – XVI ст., так і, більш значною мірою, ідеологія привілейованих верств населення (магнатів і шляхти), які стають панівними станами суспільства у другій половині XV – середині XVII ст. Розуміння соціально-правової цінності людини в зазначений період яскраво виявилось у правовому статусі різних груп населення.

Дисертантом наголошено на тому, що у другій половині XV – середині XVII ст. відбувається формування правового статусу особи за

принципом надання станових привілеїв. У цей час повною правосуб'єктністю (великим спектром «свобод і вольностей») володіють лише магнати і шляхта («закритий» корпоративний стан); непривілейовані верстви населення (селяни, міщани тощо) істотно обмежуються у своїх правах, а в кінці XVI ст. селян перетворюють на кріпаків.

В роботі визначено, що існування станових прав-привілеїв істотною мірою відобразило суттєву різницю в розумінні соціально-правової цінності представників привілейованих і непривілейованих груп населення.

Соціально-правова цінність шляхтича розумілася через призму понять «самозначущість», «значущість», «пріоритетність», «призначення», а її зміст пов'язувався із збереженням і примноженням «шляхетських вольностей», утвердженням режиму «шляхетської демократії», визнанням самоцінності особистості шляхетного походження, захистом «шляхетської республіки».

З'ясовано, що соціально-правова цінність представників непривілейованих верств населення визначалась їх можливостями у сфері господарства, здатністю до певних видів економічної діяльності, служіння у воєнних загонах шляхтичів, армії Речі Посполитої, охорони кордонів і відображалась у понятті «корисність».

У підрозділі 2.3 «Осмислення поняття «соціально-правова цінність людини» у другій половині XVII – XVIII ст.» підкреслено, що осмислення цінності людини в зазначену добу, як і в попередній період, базувалося на антропоцентризмі в поєднанні з аксіологічними елементами. Проте, у другій половині XVII – XVIII ст. відбувається зміна структурних складових антропоцентризму й на перший план виступає поняття «розумності» особистості.

З'ясовано, що на перехід від розуміння соціально-правової цінності людини до осмислення поняття «соціально-правова цінність людини» справили вплив ряд чинників: ідеї епохи Просвітництва, гуманізму, частина яких була відображена в історично-правових пам'ятках, правові звичаї українського народу, які закріплювали свободолоубство, рівність, соціальну справедливість, і знайшли втілення в житті козаків Запорізької Січі, ідеологія привілейованих верств населення, які стають панівними станами суспільства в кінці XVII – XVIII ст.

У даному підрозділі визначено, що розвиток правового статусу особи в цей час пройшов два етапи. На першому (період національно-визвольної війни та друга половина XVII ст.) встановлюється формальна рівність між станами населення, у правовому аспекті «стираються» межі між привілейованими й непривілейованими верствами суспільства. На другому (кінець XVII – XVIII ст.) у

нормативно-правових актах відновлюються станові привілеї «нової» шляхти й козацької старшини, закріплюється їх панівне становище, чому сприяє поступове закріпачення селян, реанімація феодално-класових відносин, поширення російського законодавства.

Наголошено на тому, що осмислення поняття «соціально-правова цінність людини» відрізнялось у другій половині XVII ст. та у XVIII ст. У роки національно-визвольної війни і упродовж XVII ст. соціально-правова цінність «будь-кого», «кожного» осмислюється у зв'язку з поняттями «самозначущість», «значущість», «потрібність». Виявлено, що протягом XVIII ст. осмислення поняття «соціально-правова цінність людини» диференціювалося залежно від станового поділу населення.

Соціально-правова цінність української шляхти й козацької старшини осмислювалася через призму понять «самозначущість», «значущість», «пріоритетність», «призначення». Натомість, соціально-правова цінність непривілейованих верств населення визначалась усвідомленням лише їх «корисності».

Розділ III «Відображення соціально-правової цінності людини в сучасних концепціях праворозуміння» присвячено дослідженню сутності відображення соціально-правової цінності людини в сучасних концепціях праворозуміння.

У підрозділі 3.1 «Зміст соціально-правової цінності людини в природно-правовому типі праворозуміння» вказується, про те що пізнання соціально-правової цінності людини в межах природно-правового типу праворозуміння має важливе значення для визначення та закріплення справжніх критеріїв нормативності в праві, здійснення ефективного процесу його втілення в систему суспільних відносин, побудови правової держави, захисту прав і свобод людини та громадянина.

Важливе значення для розкриття сутності соціально-правової цінності людини в межах природно-правового типу праворозуміння має сама ідея природного права, яка на думку багатьох дослідників полягає в тому, що кожна жива істота має природні властивості, які неминуче виявляються в її поведінці, а природний закон – незмінна й універсальна етична, або правова, норма людської поведінки.

В межах зазначеного типу праворозуміння абсолютні цінності природно-правового характеру не залежать від змін соціально-історичних умов, не є продуктом волі держави, не декретуються її приписами, стоять вище за її миттєві інтереси й не підлягають девальвації.

Базовим поняттям для розкриття сутності зазначеного питання є поняття «цінність», тобто все те, що дозволяє людям задовольняти їхні

бажання й потреби, змушує докладати зусиль щодо їх досягнення, збереження та збільшення.

Людиноцентристський вимір права, якщо його розглядати з природно-правових позицій полягає в тому, щоб забезпечити й гарантувати реальний процес втілення в життя природних прав людини. Вони виступають в якості відповідного орієнтиру та критерію оцінки позитивного права на предмет відповідності цінностям загальнолюдського характеру, таким як життя, свобода, безпека тощо. Такі невід'ємні права як право на життя, свободу, рівність, право на справедливе ставлення до людини мають знаходити свій подальший розвиток і деталізацію не лише на рівні нормативного закріплення, а й реального процесу втілення в життя, у систему суспільних відносин.

Беручи до уваги сутність сучасної теорії природного права необхідно зазначити, що до переліку природних прав включено не лише невід'ємні права людини, а й цілий ряд соціально-економічних прав, право націй на самовизначення, право народу на повстання проти антидемократичної влади тощо. Таким чином, виходячи з особливостей сучасної теорії природного права слід констатувати той факт, що вона не розглядається як сукупність раз і назавжди встановлених приписів.

У підрозділі 3.2 «Нормативістські та соціологічні аспекти сутності соціально-правової цінності людини» охарактеризовано риси, притаманні класичному юридичному позитивізму, на підставі чого робиться висновок про те, що представники цієї школи права були далекі від усвідомлення необхідності визнання й закріплення в законодавстві соціально-правової цінності людини. Отже, цінність позитивного права можлива лише у випадку його беззаперечної відповідності праву природному. З цих позицій право включає дві складові: право природне й право позитивне, домінуючим елементом серед яких є природне право.

Повага до людини з боку держави в межах нормативного підходу до праворозуміння має цілком реальні підстави для свого буття, однак не є абсолютною за всіх умов. Вона не виникає як подарунок держави особі, а стає результатом довготривалої боротьби людства за свої права й свободи та їх відображення в нормах позитивного права.

Стан поваги до цінності самої людини її життя й свободи має не статичний, а динамічний характер, оскільки потребує постійного контролю з боку громадянського суспільства за діяльністю державних органів. Адже влада, у чому була і є можливість неодноразово пересвідчитися, здатна втрачати найкращі якості, стаючи на антидемократичний шлях діяльності за умов послаблення або неможливості здійснення контролю зі сторони громадянського суспільства. Вважаємо, що відсутність контролю за діяльністю владних

структур – це прямий шлях до узурпації влади шляхом прийняття диктаторських законів.

Далі в роботі наголошується увага на тому, що в межах соціологічної школи права, а саме в теорії «вільного права» Є. Ерліха, джерело права доцільно шукати не в законах, а в поведінці людей, у реальних суспільних відносинах. Саме тому соціально-правова цінність людини в межах соціологічної юриспруденції проявляється у визнанні того факту, що людина і є тим суб'єктом, який формує право в процесі своєї життєдіяльності.

У підрозділі 3.3 «Інтерпретація соціально-правової цінності людини в контексті інтегративного типу праворозуміння» стверджується, що цінність людини в межах інтегративного типу праворозуміння представлена у вигляді ціннісних, свідомо-вольових і дієвих компонентів та проявляється, відповідно, на ціннісному, свідомо-вольовому, нормативному й дієвому рівнях.

Встановлено, що людина, яка усвідомлює цінність інтегративного праворозуміння спрямовуватиме свою поведінку на виявлення правової активності, що, у свою чергу є проявом високого рівня правової свідомості та правової культури індивіда, вмінням оцінювати правову реальність у всій багатогранності її проявів. Усвідомлюючи необхідність інтегративного праворозуміння, людина розширює межі своєї діяльності, надаючи їй більш гнучких форм виявлення, не обмежуючись при цьому лише слідуванням букві закону або базуванням виключно на принципах природного права.

Наголошується, що пошук дійсного права має особливе значення в діяльності суб'єктів застосування норм права, для яких проблема відсутності права, виходячи із сутності інтегративного праворозуміння, взагалі не має бути актуальною. Діяльність суб'єктів застосування норм права, які усвідомлюють важливість і значущість інтегративного праворозуміння за будь-яких умов буде включати складний інтелектуальний процес пошуку права з мінливим змістом, обумовлений цілим рядом суб'єктивних та об'єктивних факторів, базуючись при цьому (в ідеалі) на цінностях вищого порядку.

Відзначається, що соціально-правова цінність людини, яка є наслідком усвідомлення важливості й переваг інтегративного типу праворозуміння виходить за межі функціонування тих чи інших правових сімей і передбачає нагальну потребу використання інтегративної концепції праворозуміння з метою задоволення потреб людства в цілому і створення належних умов для самозбереження та розвитку сучасної цивілізації.

Комунікаційні процеси сприяють розширенню меж прав, які може мати людина в реальному житті навіть поза рівнем їх нормативного

відображення, що вказує на поглиблення розуміння ролі людини в праві та права для людини, доповнюючи інтегративне праворозуміння надзвичайно цінною ознакою, а саме усвідомленням того, що право постійно народжується й оновлюється у процесі соціальної взаємодії та спілкування людей.

Встановлено, що в межах інтегративної теорії праворозуміння формується відповідний образ людини, який включає такі ознаки як самовизначеність, ціннісну орієнтацію, дієвість і відповідальність, що дає можливість створити цілісну картину соціально-правової цінності людини, визначити її роль у праві та права для неї самої.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено історико-теоретичне узагальнення і подано нове вирішення важливого для вітчизняної фундаментальної юридичної науки завдання, що полягає у створенні науково обґрунтованих концептуальних положень, які розкривають різноманітні аспекти соціально-правової цінності людини, спираються на досягнення сучасного праворозуміння та набутої українським народом історико-правової спадщини.

За результатами проведеного дослідження запропоновані важливі висновки, основні з них наступні.

1. Дослідження масиву наукової літератури із зазначеної проблематики дозволяє зробити висновок, про те що процес усвідомлення соціально-правової цінності людини еволюційно відбувався протягом XI – XVIII ст. Це стало підґрунтям для формування сучасних теоретичних знань, їхньої систематизації та подальшого логічного оформлення у відповідні теоретико-правові концепції праворозуміння.

2. Уявлення про соціально-правову цінність людини в XI – першій половині XIV ст. базувалися на теоцентризмі у поєднанні з антропологічними та аксіологічними елементами.

Соціально-правова цінність людини ототожнювалося з її можливостями щодо до духовного самовдосконалення та практичної реалізації свого потенціалу в різних сферах життєдіяльності; вона формувалося через призму «інтересів Русі» й пов'язувалося з її «потребністю».

Інший аспект уявлення виражався в «потребності» тієї чи іншої соціальної верстви *вільного населення*, у рамках якої особа могла забезпечити «інтереси Русі». Особливо зверталась увага на «призначення» князів і професійних воїнів.

Значення невільної особи пов'язувалася з її «корисністю», можливостями створення матеріальних і духовних благ, виконанням тих чи інших функцій у господарстві.

3. У другій половині XIV – першій половині XVII ст. відбувається трансформація перших уявлень про соціально-правову цінність людини, на що справили вплив як ідеї Ренесансу, частково відображені в нормативно-правових актах XV–XVI ст., так і, більш значною мірою, ідеологія привілейованих верств населення.

Сутність розуміння соціально-правової цінності людини в зазначений період базується на антропоцентризмі у поєднанні з аксіологічними елементами. Це, своєю чергою, виявилось в існуванні станових прав-привілеїв.

4. Під впливом ідей епохи Просвітництва, гуманізму, частина яких була відображена в історично-правових пам'ятках, правових звичаях українського народу, домінуючої у другій половині XVII–XVIII ст. ідеології, в філософській та юридичній думці під час осмислення поняття «цінність людини» відбувається зміна структурних складових антропоцентризму й на перший план виступає поняття «розумності» особистості.

В практичній площині осмислення поняття «соціально-правова цінність людини» в даний період відбувається через правовий статус різних верств населення.

У роки національно-визвольної війни та упродовж XVII ст. *соціально-правова цінність «будь-кого», «кожного»* осмислюється у зв'язку з поняттями «самозначущість», «значущість», «потребність».

Протягом XVIII ст. осмислення поняття «соціально-правова цінність людини» диференціювалося залежно від станового поділу населення.

Соціально-правова цінність української шляхти й козацької старшини осмислювалася через призму понять «самозначущість», «значущість», «пріоритетність», «призначення». Натомість, *соціально-правова цінність непривілейованих верств населення* визначалась усвідомленням лише їх «корисності».

Окремо виділяється осмислення соціально-правової цінності гетьмана, який протягом існування Гетьманщини мав своє «призначення» – дбати про інтереси Вітчизни та права і вольності українського народу.

5. У межах природно-правового типу праворозуміння соціально-правова цінність людини має свої особливості, а саме:

- у теологічній теорії природного права роль людини характеризується тим, що вона виступає в якості пасивного виконавця чужої волі, що призводить до можливості здійснення будь-яких

маніпуляцій, спрямування поведінки людини в тому чи іншому напрямку, нехтуючи її власними інтересами;

- сутність об'єктивістського різновиду теорії природного права, проявляється в тому, що образ права пов'язується з правосвідомістю і знаходить своє відображення в активній, творчій діяльності людини, яка базується на засадах свободи, властивій людині від народження, позбавляючи її законслухняності як ідеальної нормативно-ціннісної моделі поведінки, яка може не відповідати цінностям природного характеру;

- у межах сучасної теорії природного права природно-правові погляди поєднуються з історичним і соціологічним вивченням правових ідеалів, що призводить до розширення переліку природних прав та включенню до них не лише невід'ємних прав людини, а й цілого ряду прав соціального, економічного, політичного та іншого характеру, що сприяє посиленню активності людини з метою реалізації й захисту її потреб і інтересів.

6. На основі аналізу сутності соціально-правової цінності людини в нормативістській юриспруденції висловлено й обґрунтовано думку, що основою людиноорієнтованого позитивного права має бути право природне, а роль людини полягає в тому, що володіючи високим рівнем правової культури, вона має втілювати вимоги природного права у відповідну нормативну форму вираження.

7. Аналіз соціально-правової цінності людини в межах природно-правового, нормативного й соціологічного праворозуміння вказує про те, що зусилля наукової думки не можуть бути обмежені дослідженням соціально-правової цінності людини лише щодо зазначених типів праворозуміння.

Це, у свою чергу, спрямувало проведений науковий пошук у напрямку виявлення сутності соціально-правової цінності людини в контексті інтеграції ціннісних аспектів праворозуміння, які обумовлені різними формами буття права і відображають потреби й інтереси людини, захищаючи цінності абсолютного характеру – життя, свободу, гідність тощо.

Враховуючи той факт, що якість соціально-правового життя людини визначається не лише декларуванням прав і свобод, а й реальним процесом втілення їх у систему суспільних відносин, соціально-правова цінність людини, таким чином, набуває більш широкого змісту, включаючи можливість своїми власними діями впливати на оточуючий світ з метою досягнення відповідних результатів.

Усвідомлюючи факт існування різних форм буття права, зроблено висновок про специфічні особливості, якими має володіти людина у правовому житті суспільства, а саме:

- бути носієм загальнолюдських цінностей;
- виступати в якості суб'єкта, що має можливість вибору відповідних варіантів поведінки, здійснюючи аналіз існуючої правової дійсності;
- бути активним учасником правовідносин.

8. Усвідомлюючи необхідність інтегративного праворозуміння, людина розширює межі своєї діяльності, надаючи їй більш гнучких форм виявлення, не обмежуючись при цьому лише слідуванням букві закону або базуванням виключно на принципах природного права.

Особливого значення пошук дійсного права має в діяльності суб'єктів застосування норм права, для яких проблема відсутності права, виходячи із сутності інтегративного праворозуміння, взагалі не має бути актуальною.

Діяльність суб'єктів застосування норм права, які усвідомлюють важливість і значущість інтегративного праворозуміння за будь-яких умов буде включати складний інтелектуальний процес пошуку права з мінливим змістом, обумовлений цілим рядом суб'єктивних та об'єктивних факторів, базуючись при цьому (в ідеалі) на цінностях вищого порядку.

Соціально-правова цінність людини, яка є наслідком усвідомлення важливості й переваг інтегративного типу праворозуміння виходить за межі функціонування тих чи інших правових сімей і передбачає нагальну потребу використання інтегративної концепції праворозуміння з метою задоволення потреб людства в цілому і створення належних умов для самозбереження та розвитку сучасної цивілізації.

9. Аналіз соціально-правової цінності людини в межах природно-правового, нормативного, соціологічного й інтегративного праворозуміння доводить необхідність звернення уваги суб'єктів правотворчості та правозастосування на необхідність прийняття правових актів на основі принципу верховенства права, під яким слід розуміти право в його інтегративному значенні, що має на меті захист людини як найвищої соціальної цінності.

У зв'язку з цим суб'єктам правотворчості та правозастосування доцільно здійснювати свою діяльність з урахуванням теоретичних напрацювань стосовно інтегративного праворозуміння, що повністю відповідає необхідності реалізації людиноцентристської політики сучасної Української держави.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Холоднюк С.З. Соціально-правова цінність людини в межах природно-правового типу праворозуміння. *Альманах права*. № 7. К, 2016. С. 248–252.

2. Холоднюк С.З. Філософсько-правове розуміння правової цінності людини. Держава і право. 2016. Вип. 72. С. 98–111.
3. Холоднюк С.З. Філософсько-правове розуміння соціальної цінності людини. *Evropska tradicia v medzinarodnom prave: uplatnovanie Ľudskych prav*. Bratislava, 2016. С. 66–69.
4. Холоднюк С.З. Понимание социально-правовой ценности человека в период Киевской Руси. «Публічне право» Науково-практичний юридичний журнал. № 2(26). К., 2017. С. 226 – 291.
5. Холоднюк С.З. Соціально-правова цінність людини в контексті розвитку ідей природного права. *Social and legal value of the person in the context of development of the natural law concepts. Human rights: theory and practice (collection of scientific papers)*. London, 2017. P. 140–142. (0,4 др. арк.)
6. Холоднюк С.З. Соціально-правова цінність особи у контексті націотворення у період Київської Русі. Зб. доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції «Національна ідея та правосвідомість в умовах трансформації сучасного українського суспільства». Вінниця, 2016. С. 213–216.
7. Холоднюк С.З. Правова цінність людини у філософсько-правовій інтерпретації. Сучасні тенденції розвитку національного законодавства з нагоди 15-ти річчя юридичного факультету. V міжнародна науково-практична конференція (4 – 5 лист. 2016 року). Збірник наукових матеріалів. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2016. С. 35–39.
8. Холоднюк С.З. Гуманізація права як нагальна вимога сьогодення / Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 26 – 27 лютого 2016. Запоріжжя. С. 9–12.
9. Холоднюк С.З. Роль принципів права щодо забезпечення реалізації цінності людини в нормативному праворозумінні. Зб. тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державо- та правотворчі традиції українського народу» (до 150-річчя М.С. Грушевського). Вінниця, 2017. С. 298–300.
10. Холоднюк С.З. Філософсько-правове розуміння цінності людини в період Київської Русі. Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення. Дніпро, 2017. С. 24–27.
11. Холоднюк С.З. Соціально-правове розуміння цінності людини у період Гетьманщини (друга половина XVII-XVIII) Зб. матеріалів «Всеукраїнських правових наукових читань» Ірпінь, 2017. С. 174–178.

АНОТАЦІЯ

Холоднюк С.З. Историко-теоретичні засади відображення соціально-правової цінності людини в сучасному праворозумінні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень (081 – Право). – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2018.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню історико-теоретичних засад відображення соціально-правової цінності людини в сучасному праворозумінні.

Автором здійснено ґрунтовний огляд наукової літератури, напрацьовано теоретико-методологічну основу дослідження, проаналізовано особливості формування усвідомлення соціально-правової цінності людини в Україні в XI – XVIII ст., розкрито відображення соціально-правової цінності людини в сучасних концепціях праворозуміння.

На підставі аналізу соціально-правової цінності людини в межах природно-правового, нормативного, соціологічного та інтегративного праворозуміння зроблено висновок щодо звернення уваги суб'єктів правотворчості та правозастосування на необхідність прийняття правових актів на основі принципу верховенства права, під яким слід розуміти право в його інтегративному значенні, що має на меті захист людини як найвищої соціальної цінності.

Ключові слова: людина, цінність, значущість, самозначущість, соціально-правова цінність людини, праворозуміння, природно-правові, нормативістські, соціологічні аспекти сутності соціально-правової цінності людини, цінність людини в межах інтегративного праворозуміння.

АННОТАЦИЯ

Холоднюк С.З. Историко-теоретические основы отображения социально-правовой ценности человека в современном правопонимании. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2018.

Работа посвящена комплексному исследованию историко-теоретических основ отображения социально-правовой ценности человека в современном правопонимании.

Проведено обзор научной литературы, выработано теоретико-методологическую основу исследования, проанализировано формирование эволюцию осознания социально-правовой ценности человека в Украине в XI - XVIII ст., а также отражение социально-правовой ценности человека в современных концепциях правопонимания.

Показано, что интерпретация категории «социально-правовая ценность человека» на территории Украины на протяжении XI-XVIII ст. происходила сквозь призму понятий «нужность», «приоритетность», «назначение», «значимость», «самозначимость», «полезность»;

Обращено внимание на то, что социально-правовая ценность человека в рамках нормативистского и социологического типов правопонимания заключается в том, что человек, будучи субъектом, формирующим право в процессе своей жизнедеятельности, должен прилагать свои усилия на то, чтобы создать человекоцентрическое позитивное право.

Осознавая факт существования разных форм бытия права, сделан вывод о специфических характеристиках, которыми должен обладать человек в правовой жизни общества, а именно:

- быть носителем общечеловеческих ценностей;
- выступать в качестве субъекта, имеющего возможность выбора соответствующих вариантов поведения, осуществляя анализ существующей правовой действительности;
- быть активным участником правоотношений.

Подчеркивается, что социально-правовая ценность человека, являющаяся следствием осознания важности и преимуществ интегративного типа правопонимания, выходит за пределы функционирования тех или иных правовых семей и предусматривает острую необходимость использования интегративной концепции правопонимания с целью удовлетворения потребностей человечества в целом и создания надлежащих условий для самосохранения и развития современной цивилизации.

Ключевые слова: человек, ценность, значение, самозначимость, социально-правовая ценность человека, правопонимание, природно-правовые, нормативистские, социологические аспекты сущности социально-правовой ценности человека, ценность человека в рамках интегративного правопонимания.

SUMMARY

Kholodniuk S. Z. Historical and theoretical bases of reflection of socio-legal value of a person in modern law understanding. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

This dissertation is submitted for the degree of the Candidate of Law Sciences (Doctor of Philosophy) in the specialty 12.00.01 «Theory and history of state and law; history of political and legal doctrines» (081 – Law). – Kharkiv national university of internal affairs, Kharkiv, 2018.

The dissertation is devoted to a complex research of historical and theoretical bases to display the socio-legal value of a person in modern law understanding.

In the dissertation it is conducted the solid review of scientific literature, considered the theoretical and methodological basis, formation of awareness of socio-legal value of a person in Ukraine in the XI-XVIII centuries, reflection of the socio-legal value of a person in modern concepts of legal thinking.

The analysis of socio-legal value of a person within the framework natural-legal, standard and sociological law understanding has given an opportunity to come to a conclusion that efforts of a scientific thought can't be limited to a research of socio-legal value of a person only on the specified types of legal thinking. It, in turn, has directed to identify the scientific search for the discovery of essence of socio-legal value of a person in the context of integration of valuable aspects of legal thinking which are caused by various forms of life of law and reflect requirements and the interests of a person, protecting values of absolute character – life, freedom, dignity, etc. Within integrative legal understanding the socio-legal value of a person is presented in the form of values, consciously-volitional and active components and, is shown, respectively, at the value, consciously-volitional, normative and active levels. It is proved that within the integrative theory of legal thinking contributes to an appropriate image of a person is formed that includes such attributes as self-determination is formed, value orientation, efficiency and responsibility, allowing to create a complete picture of human being of a person, to determine its role in the law and right for itself.

On the basis of the analysis of socio-legal value of a person within the framework of natural-legal, normative, sociological and integrative legal thinking the conclusion is drawn on the address of attention of subjects of law-making and law enforcement to need of adoption of legal acts on the basis of the principle of the rule of law as which should be understood as the right in its integrative meaning that aims to protect person as the supreme social value.

Key words: human, value, socio-legal value, legal thinking, natural-legal, normative, sociological aspects of essence of understanding of socio-legal value of a person, value of person within integrative legal thinking.

Підписано до друку 27.08.2018. Папір офсетний. Друк
офсетний.
Формат 60x90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.
Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.